

Калина-Теодора Гаврилів
Аспірант кафедри архітектури та реставрації
Національний університет «Львівська політехніка», Львів
kalyna.gavryliv@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7328-8349

REVITALIZATION OF CASTLE RUINES: EUROPEAN EXPERIENCE

РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ЗАМКОВИХ РУІН: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

© Гаврилів К.-Т.

У даній статті пропонується до огляду практичний досвід ревіталізації замкових руїн Європи на прикладі замків у Англії (Беленсов Хол, Сендсфут), Шотландії (Уркхарт), Італії (Дольчеаква, Зігмундскрон), Німеччині (Морітцбург), Польщі (Мальборк). При аналізі замкових споруд акцентується на синтезі заходів щодо збереження та відродження об'єктів: одночасне застосування реконструкції та пристосування, консервації та музеєфікації, реставрації та відбудови. Європейський досвід показує, що оживлення занедбаних та забутих пам'яток архітектури, зокрема замків, які перебувають у стані руїни, є надзвичайно складним завданням для реалізації. В даному випадку доцільно застосовувати метод ревіталізації – виведення об'єкта з аварійного стану, його консервація та пристосування під нові функції з необхідними для цього мінімальними змінами. Руїна, в яку впровадили нові форми та матеріали, яку адаптували під певну функцію і при цьому зберегли автентичну складову, – надзвичайно актуальна тема для сьогодення. Адже замки давно втратили своє оборонне призначення, тому пошук шляхів наповнення їх новим змістом є важливим як для суспільства, так і для самих пам'яток.

Ключові слова: замок, руїна, замкова руїна, тривала руїна, ревіталізація, європейський досвід.

Постановка проблеми

Сприйняття замку у стані руїни можна порівняти зі склянкою води, наливою до половини ємності: наполовину порожня чи наполовину повна – частково збережений замок чи частково втрачений. Цінуймо те що маємо і стараймося його зберегти. Замки – свідки королівських воєн, рицарських боїв та середньовічного життя, навіть у частково збереженому вигляді, передають дух та міць своєї епохи, приваблюючи цим відвідувачів. Вони продовжують самостійно функціонувати як об'єкти оборонного зодчества та монументального мистецтва.

В залежності від стану збереженості споруди та інформації про те, як вона виглядала в певний історичний період, приймається рішення щодо консервації та відновлення об'єкта. Важливо, щоб споруда функціонувала та була туристично привабливою, оскільки життя, що вирує в межах об'єкта, забезпечує життєздатністю архітектурний об'єкт.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Замки, як середньовічні оборонні об'єкти, що в часі втратили своє оборонне призначення, були покинуті і занепали, опинилися у стані руїни. Звідси і термін – «замок-руїна». Академічний тлумачний словник української мови трактує руїну, як «залишки зруйнованої споруди»,

«будівлю, що перебуває у надзвичайно занедбаному стані», а також як «те, що залишилось, уціліло від чого-небудь, що зникло, минуло» (Словник, 1977, т.8, с.897). Замкова руїна – свідок історії, відображеної у камені, що частково збережена дожила до наших днів. Також вживається термін «*замок у стані тривалої руїни*» або скорочено «замок тривала руїна». Цей термін запроваджений спеціалістами польського комітету ICOMOS та використовується в останні роки для означення замкових об'єктів, що були покинуті або зруйновані у свій час, та перебувають тривалий період у стані руїни (Szymgin, 2010).

Дії, що спрямовані на відновлення життя об'єкту, називають ревіталізацією. В українській науковій термінології у сфері архітектури «ревіталізація» розглядається як «оживлення культурної спадщини в сучасних умовах» (Рибчинський, 2017). Дослідниця У. Полутренко, відзначає, що метод ревіталізації «намагається внести якнайменше змін в архітектурний образ комплексу, одночасно з поверненням йому первісного або наданням нового (найперспективнішого в даний час) функціонального призначення» (Полутренко, 2014). У випадку із замками їх оборонне призначення вже не є актуальним, та й більшість замків перебувають у стані не придатному для повноцінного пристосування, так як збереглися лише фрагментарно.

Закон про ревіталізацію прийнятий у Польщі 2015 року окреслює ревіталізацію як «процес виведення територій з кризового деградованого стану, що проводиться комплексним методом, через інтегровані дії на благо місцевої громади, регіону та економіки, що є територіально сконцентрованими, та проводяться зацікавленими у ревіталізації сторонами на підставі муніципальної ревіталізаційної програми» (Ustawa o rewitalizacji, 2015, Art.2)

Найповніше визначення понять «регенерація – ревіталізація – ревалоризація» подано у дисертаційній роботі М. Бевза. Ревіталізацію пропонується розглядати як один з підвидів робіт з регенерації (містобудівної реставрації) пам'яткових містобудівних комплексів. Під ревіталізацією слід розуміти – комплекс науково-обґрунтованих заходів з відновлення функціональної активності історичного містобудівного пам'яткового об'єкта. Як правило, роботи з ревіталізації мусять іти в парі з роботами по ревалоризації – комплексу заходів з відтворення архітектурно-художньої цінності пам'яткового об'єкта (тобто з заходами його консервації та реставрації). Ще однією складовою ревіталізаційно-ревалоризаційних робіт часто є «музеєфікація», яка може бути дуже потрібним видом робіт для окремих видів пам'яткових комплексів. Наведені терміни стосуються історичних пам'яткових містобудівних комплексів (а замки завжди є такими містобудівними об'єктами) (Бевз, 2004, с.3). Найчастіше термін «ревіталізація» вживається щодо оновлення міського простору та його складових (площа, вулиця, громадський простір, тощо), а також старих промислових зон та їх об'єктів. В українській кастелології, якщо брати до уваги актуальні завдання рятування та повернення до життя замків-руїн, без цього терміну не обійтись. Особливо важливе поєднання дефініцій «замок в стані тривалої руїни» та «ревіталізація». Розроблення науково-проектної документації з реставрації замків-руїн завжди буде більш ефективним, якщо поєднувати консерваційно-реставраційні заходи з ревіталізаційними.

Мета статті

Метою даною статті є розгляд та аналіз практичного досвіду з ревіталізації замкових руїн у Європі. Визначення ревіталізаційних методів та їх комбінацій, що були використані на об'єктах, та підсумок результатів проведених дій.

Виклад основного матеріалу

Замки – це як правило великі комплекси пов'язані з навколишньою територією. Їх реставрація вимагає багато зусиль, може тривати десятиліттями та потребувати величезних

коштів. Як діяти з такого типу пам'ятками? Подорожуючи за межами України, зустрічаємо широкий діапазон ревіталізації замкових руїн, з різними підходами до їх збереження.

Замок Дольчеаква / замок Дорія (Dolceacqua, Liguria, Italy) XII століття, що розташовується на височині, з видом на середньовічне місто, – великомасштабна руїна, збережена об'ємно-просторова структура. Гарний приклад музеєфікації архітектурної культурної спадщини (The Plan, 2016). Був сильно пошкоджений під час воєнних дій і в результаті покинутий 1744 року, а 1887 року землетрус завдав додаткових руйнацій. Перші реставраційні роботи були проведені у 1990-их, у 2012-2015 роках продовжилися: реставрація кам'яної кладки, очищення від біонаростів, заповнення тріщин. Оновленню підлягали відкриті простори довкола, включаючи зелений громадський простір у підніжжі, облаштування транзитних шляхів, що спрямовували відвідувачів до точок огляду з неймовірними пейзажами (Рис.2). Замок доповнено елементами виконаними із кородованого металу: заповнення дверних прорізів, місця відпочинку, конструкції сходів та галерей, що надають можливість оглянути замок під іншим кутом зору. Впроваджені форми гармонійно вписуються в середовище, доповнюючи об'єкт елементом сучасності та не створюючи бутафорії. Над проектом працювало архітектурне бюро LDA+SR Studio (Archello, 2016).

Рис. 1. Замок Дольчеаква. Загальний вид. Фото з дрону. Фото: Andrea Bosio (Archello, 2016).

Рис. 2. Замок Дольчеаква. Впроваджені конструкції з кородованого металу. Фото: Andrea Bosio (Archello, 2016).

Замок Зігмундскрон (Sigmundskron castle, near Bolzano in South Tyrol, Italy) згадується ще у X столітті. В кінці XV ст. значно укріплений, та вже з XVI ст. починає занепадати. Від 1996 року перебуває у власності провінції Больzano. 2006 року тут відкрито гірський музей MMM Firmian (Messner Mountain Museum Firmian). Ідея музею належала Рейнгольду Месснеру. Він мав на меті розповісти історію про те що відбувається всередині нас під час підкорення вершини: про небезпеку, про велич та таємничість гір (музей MMM – це мережа з шести об'єктів, три з яких замки) (Italian ways, 2013). Над проектом працював архітектор Вернер Цхол: впровадивши сучасні елементи – зберіг первісний вигляд замку. Реставраційні роботи проводилися в період

2003-2006 років. Впритул до внутрішніх мурів замку споруджено новий об'єм, що ззовні має навісну сітчасту контструкцію з кородованого металу: сітка створює елемент мерехтіння, що візуально облегує об'єм, а також вказує на сучасний період будівництва, відділяючи в такий спосіб його від середньовічного замку. Колись дерев'яні оборонні галереї на оборонних стінах відтворенні з металу (Рис.5), слугують чудовим туристичним маршрутом для споглядання міста, що розкинулося під горою на якій височить замок. Покриття замкових веж не відтворювали – законсервували існуючий стан, дещо вирівнявши завершення стін, влаштували скляні дахи, які не видно ззовні. Нова архітектура залишається на задньому плані і слугує лише сценою для виставки (Messner Mountain Museum, 2015). Архітектор обмежив свій вибір матеріалів сталлю, склом та металом, які є сучасними та позачасовими водночас.

Рис. 3. Замок Зігмундскрон. Графіка, 1842 р. (Messner Mountain Museum, 2015).

Рис. 4. Замок Зігмундскрон. Сучасний вигляд. (фото Alexa Rainer, <https://www.archilovers.com/projects/93872/gallery?707344>).

Рис. 5. Замок Зігмундскрон. Відтворені галереї з кородованого металу (фото Alexa Rainer, <https://www.archilovers.com/projects/93872/>).

Рис. 6. Замок Зігмундскрон. Інтер'єр вежі. Влаштування сходів (фото Alexa Rainer, <https://www.archilovers.com/projects/93872/>).

Замок Мальборк (Польща) заснований у XIII столітті. Готичний цегляний замок був резиденцією рицарів Тевтонського ордену (Mierzwinski M., 2009). У XVII столітті замок занепадає, та поціновувачі його архітектури збирають кошти на реконструкцію, яка почалася у 1816 році. Друга Світова Війна привела замок до стану руїни (Рис.7). Та польська влада знову розпочала відновлювальні роботи. Цікаво, що спершу було прийнято рішення щодо знесення будівлі, та згодом було змінено. Під час виконання робіт також були виправлені помилки зроблені під час попередньої реконструкції. Відновлення дахів та реконструкція склепінь,

відбудова зруйнованих будівель та консервація інтер'єрів. Масштабні кваліфіковані роботи були оцінені і замок включили до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, як найбільший у світі фортифікаційний об'єкт збудований із цегли. Реставраційні роботи ще тривають, а замок успішно функціонує як музей.

Рис. 7. Замок Мальборк. Стан після Другої Світової Війни, 1945р.
(https://infmir.ru/articles/poland_malbork/)

Рис. 8. Замок Мальборк. Фото: Калина Гаврилів, 2012

Замок Морітцбург (Moritzburg castle, Halle, Germany). Період заснування припадає на кінець XV – поч. XVI ст, функціонує як оборонна споруда разом із резиденцією. З XVII по XIX століття після тридцятилітньої війни перебуває у стані руїни. З 1900-их років розпочинаються роботи по адаптації замку під художній музей (Dezeen, 2017). У південному крилі на місці зруйнованих приміщень спорудили репліку старого «Thalhouse», що розташовувався на площі Холлмаркт. Сучасного вигляду замку надала остання перебудова у 2005-2008 роках, під керівництвом іспанського архітектурного бюро Nieto Sobejano Arquitectos. Північне та західне крила середньовічного замку були покриті алюмінієвим дахом неправильної форми (Рис.10), що не перевищував існуючих мурів і не порушував силует автентичної споруди. Конструкція має передбачені світлові ліхтарі, що природнім образом освічують експозицію інтер'єру.

Рис. 9. Замок Морітцбург. Фото західного крила 1950 рік. (<https://www.kunstmuseum-moritzburg.de/en/museum-exhibitions/moritzburg-castle/#collapseBox-1316>).

Рис. 10. Вигляд замку Морітцбург після реконструкції (фото: Marcus-Andreas Mohr <https://www.kunstmuseum-moritzburg.de/en/museum-exhibitions/moritzburg-castle/#collapseBox-1327>).

Ще одним цікавим рішенням став верхній ярус споруди у вигляді білих кубів (Рис.12), що прикріплені до новоствореної металевої платформи і надвисають у інтер'єрі так, що потрапити до них можна по галереях влаштованих попри зовнішні стіни замку. Проект доповнено двома вертикальними комунікаційними центрами: перший знаходиться у північному крилі, а інший на

місці втраченої південно-західної вежі, як сучасна прибудова покрита алюмінієм. Зовні, чотирикутний в плані замок з вежами по кутах, має середньовічний образ; з внутрішнього двору північне та західне крила у готичному стилі, а південна та східна сторона – складаються з окремих об'єктів: резиденції, каплиці та Талхаузу, що примикають до оборонних мурів. Саме з внутрішнього двору відчувається вплив XXI століття: скляна стіна на місці третього зруйнованого ярусу північного крила, втоплена вглиб, відкриває необроблені фрагменти стін з кам'яної кладки (Рис. 11).

Рис. 11. Замок Морітцбург. Північне крило після реконструкції (Фото: Roland Halbe <https://www.archdaily.com/132838/moritzburg-museum-extension-nieto-sobejano-arquitectos>).

Рис. 12. Замок Морітцбург. Інтер'єр адаптований під художній музей. (Фото: Roland Halbe <https://www.archdaily.com/132838/moritzburg-museum-extension-nieto-sobejano-arquitectos>).

Замок Бленсов Хол (Blencow hall, Cumbria, England) побудований у XVI століття. 1800 року перебуваючи у стані руїни став приватною власністю родини Роулі, що опікується ним і сьогодні (The Rowley estates, 2012). Замок представляє собою дві вежі з'єднані між собою корпусами будинків. Проект реконструкції об'єкту розробляло архітектурне бюро Donald Insall Associate в кооперації з місцевим архітектором Гремом Норманом, реалізовано у 2008 році.

Рис. 13. Замок Бленсов Хол. Фото 1893 року. (The Rowley estates, 2012).

Рис. 14. Замок Бленсов Хол. Сучасний вигляд з реконструкцією «розлому» південної вежі (Re Developer, 2019).

Проект передбачав пристосування замку під готель. Південну вежу, що мала тріщину у зовнішній стіні (Рис.13), прийняли рішення не відтворювати у повному об'ємі, так як «розлом»

– це частина історії замку, а для підтримки похилих стін вежі використали металевий каркас. Нова зашклена стіна позаду тріщини розташовувалася на відстані від існуючих, тож необроблені фрагменти обваленої кам'яної стін залишилися видимими. Прийняте рішення додало цікавого образу не лише зовнішньому фасаду, але і інтер'єрам: контраст між темними зонами приміщення, де збереглися автентичні стіни та віконні прорізи, і між освітленими, з прекрасним панорамним видом крізь новостворену конструкцію (ReDeveloper, 2019). Важливо, що таке нововведення не завдало шкоди автентичній складовій споруди. Замок став улюбленим місцем влаштування забав та весільних фотосесій.

Замок Сендсфут (Sandsfoot castle, Weymouth, England) – об'єкт берегової оборони, один із 21 прибережних замків закладених за час правління Генріха VIII, побудований в період 1539-1541 років (Sandsfoot, 2016). Являв собою двоповерхову споруду з підвалом (Рис.15), основне завдання якої – відстежувати кораблі, що наближаються. Не мав традиційних оборонних елементів замку, так як не призначався для наземного бою, передбачав віддалений гарматний бій. Був покинутий та почав руйнуватися ще до початку XVIII ст. У 2009-2012 роках були проведені роботи по виведенню об'єкта з аварійного стану. Проект розробила архітектурна фірма Levitate (Mull O., 2014). В рівні другого поверху – фрагментарна реставрація облицювальної поверхні стін, в решті об'єму – консервація (Рис.16).

Рис. 15. Замок Сендсфут. 3D-реконструкція на період заснування у XVI ст. (https://www.sandsfootcastle.org.uk/sample-page/?fbclid=IwAR1a61_Kw7IDChv5xLHy7fqoVQ_E2sOC0zcUnlD_gqBveVg8oVs7d4T6z7s).

Рис. 16. Вид ззовні замку Сендсфут після відновлювальних робіт у 2012 році (фото: Charles Taylor, <http://www.ecastles.co.uk/sandsfoot.html>).

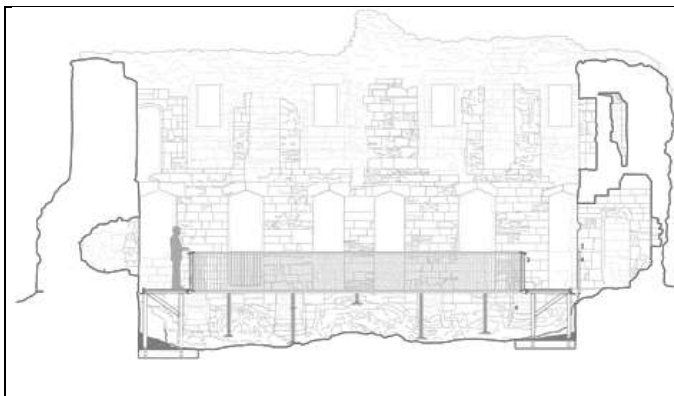

Рис. 17. Замок Сендсфут. Проект (Mull O., 2014).

Рис. 18. Замок Сендсфут. Внутрішній простір (фото Jim Potter and Levitate <http://levitate.uk.com/project/sandsfoot-castle/>).

Дверні прорізи першого поверху закриті металевими решітками для обмеження доступу туристів. В середині споруди влаштована невеличка галерея в рівні перекриття першого поверху. Навколишня територія рівнинна із зеленим постриженим газоном. Мінімалістично та естетично. Об'єкт збережений та цікавий для відвідування. Перед замком ще у 1930-их роках були закладені сади в стилі Тюдор, що приваблювали місцевих мешканців.

Замок Монтемор-о-Вельйо (Montemor-o-Velho, Coimbra, Португалія) датується XII століттям. Замок розташований на пагорбі, оточений двома рядами оборонних мурів, що мають зубчасте завершення. На об'єкті були проведені консерваційні роботи та фрагментарна реставрація. Відновлювальні роботи проводилися у 1999-2000 роках. Попри мури замку прокладені пішохідні шляхи, із веж відкриваються види на рисові поля та ріку Мондего. З 2014 року у серпні проводиться фестиваль електронної музики.

На території замку влаштовано невеличкий чайний будиночок: споруда проглядається наскрізь завдяки скляним стінам, що робить її прозорою та не привертає зайвої уваги (Рис.20). Проте саме тут відвідувачі можуть насолодитися смачним чаєм, спостерігаючи за давниною, що їх оточує. Архітектор, що працював над проектом, – Жоао Мендес Рібейро (Ribeiro J., 2015).

Рис.19. Замок Монтемор-о-Вельйо сьогодні (фото Vitor Oliveira <https://www.flickr.com/photos/vitor/107/5159052794>).

Рис.20. Чайний будиночок на території замку Монтемор-о-Вельйо (Ribeiro J., 2015).

Замок Уркхарт (Urquhart castle, Scotland). Руїни замку XIII століття розташовані на березі озера Лох-Несс. Останні воєнні дії на території замку відбулися в кінці XVII століття, коли захисники замку не в змозі стримувати противника підірвали об'єкт і покинули його (Historic environment Scotland, 2016). 1913 року держава ініціювала реставраційні роботи: руїни замку було законсервовано, облаштовано доріжки для зручності пересування туристів по території, у вцілілій вежі розташовано лапідаріум. Поруч, на початку XXI століття, збудовано центр для відвідувачів з кафе та автостоянкою (рис. 23-24).

Також тут можна оглянути макет замку в повному об'ємі, та кінофільм про його історію. Нова будівля втоплена в насип біля дороги, так що не привертає на себе зайвої уваги, але вирішує ряд питань пов'язаних з темою потоку туристів (Рис. 24).

Узагальнення результатів аналізу

Ревіталізаційна практика пропонує широкий спектр доцільних комбінацій методів для збереження пам'яток. Необхідно всебічно вивчити об'єкт, та визначити правильний підхід до його оживлення. Існуюча структура пам'ятки є первинною, функція – вторинною. Саме тому ряд функцій, які може виконувати пам'ятка, впливає зі стану об'єкта, зі збереженості його об'ємно-просторової структури.

Рис. 21. Замок Уркхарт. Графічна реконструкція.
(Mackay, 1914; <https://www.thecastlesofscotland.co.uk/the-best-castles/scenic-castles/urquhart-castle/>).

Рис. 22. Вигляд замку Уркхарт сьогодні (фото: Mike Peel; <https://uk.wikipedia.org/wiki/>).

Рис.23. Схема розташування замку Уркхарт (3-6) та інфоцентру (1). (Historic environment Scotland, 2016).

Рис.24. Будівля інфо-центру біля замку Уркхарт (фото: Mike Pennington; https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Urquhart_CastleVisitor_Centre_-_geograph.org.uk).

Замки Дольчеаква та Зігмундскрон виглядають спорідненими за архітектурним рішенням щодо ревіталізації об'єкта: масштабна руїна, консервація стін та мурів, влаштування елементів з кородованого металу. Але нововведені елементи, насправді, мають різний підхід відносно їх влаштування. У випадку замку Зігмундскрон – це відтворення оборонних галерей (Рис.5), а у Дольчеаква – можливість доступу на вищі рівні для огляду пам'ятки та виду з неї (Рис.2). В обидвох випадках архітектори використали кородований метал як матеріал для новостворених елементів, виконавши вимогу Венеціанської хартії «...всякі доповнення визначені необхідними з естетичних чи технічних міркувань, мають відрізнятися в архітектурній формі пам'ятки і нести ознаки нашого часу» (Венеціанська хартія, 1964).

Замки Мальборк та Морітцбург – масштабні руїни, обидва пристосовані під музей. Мальборк, що був знищений порівняно недавно, відбудовано у повному об'ємі, так як були всі необхідні креслення і чітке знання його вигляду до руйнації. Доповнення були виконанні з цегли, яка відтінком відрізнялася від цегли існуючих фрагментів споруди. Реконструкцією склепінь займалися майстри, що знали технологію виконання даного типу кладки, конструкції відповідали втраченим. Система підлогового опалення теж була відтворена – у підлозі першого поверху передбачили отвори для теплого повітря, яке генерувалося поверхом нижче; звісно нею сьогодні ніхто не користується. Замок Мальборк відновили не лише ззовні але і всередині: функціонує як музей з реконструкцією автентичних інтер'єрів та старовинних меблів.

Замок Морітцбург також використовується як музей подібного типу, але два крила замку, що були найбільше пошкоджені вміщують експозицію сучасного мистецтва. Дана адаптація зумовила і нововведення в існуючу структуру замку, доповнивши її зручними транзитними шляхами. Мальборк і Морітцбург – різні підходи щодо ревіталізації замкових руїн, виходячи з передбаченої функції.

Замок Бленсов Хол на період рішення про адаптацію під готель мав аварійну вежу, тріщину якої використали як панорамний вид із внутрішніх приміщень. Нововведення стало родзинкою, яка збагатила вигляд замку, не завдавши шкоди його середньовічному образу, та приваблює чимало відвідувачів.

У замку Сендсфут, що складався з одного знищеного корпусу, провели консервацію руїни. Без будь-яких доповнень, за винятком влаштування всередині корпусу галереї, для можливості доступу, так як перекриття було відсутнє (Рис.17, 18). Туристів приваблює автентична оборонна споруда, така неприкрашена але водночас справжня. Свою роль відіграє і розташування на березі гавані, видову точку на яку успішно передбачили з середини замку.

Бленсов Хол є приватною власністю, Сендсфут належить місцевій владі. Обидва варіанти вирішення долі руїн є успішними і позитивно прийняті місцевими мешканцями та відвідувачами.

Замок Монтемор-о-Вельйо – оборонні мури та вежі з завершеннями мерлонами, та романтичні шляхи попри стіни замку окутані рослинністю, що нагадують парк. Древні мури і зелень – нічого зайвого. Лише маленька скляна споруда, що розташована на палях із мінімальним втручанням у геологію, яка завдяки конструкції має вигляд ніби нависає над землею, не торкаючись її (Рис.20). Місце відпочинку туристів, що прогулюються територією замку, масштаби якої дають можливість проведення масових заходів.

Пам'ятка архітектури приймає багато відвідувачів не лише за рахунок свого архітектурного та художнього вирішення та красивому виду, але і завдяки об'єктам розташованим поруч, які також є магнітами для туристів. Замок Уркхарт, як приклад музеєфікації руїни, виграє сусідством із озером Лох-Несс та легенді про чудовисько, що колись жило у місцевих водах. Шалений потік відвідувачів сприяв розташуванню поряд із замком інфо-центру з усіма необхідними додатковими послугами (Рис.23, 24).

Замки Монтемор-о-Вельйо і Уркхарт слугують вдалими прикладами з розташуванням споруд для відвідувачів. І у кожному з цих випадків, не зважаючи на масштаб та функцію, нові об'єкти вписуються в навколишнє середовище, не відволікаючи від споглядання пам'яток архітектури.

Етап консервації руїн присутній у кожному з даних прикладів, адже це основа збереження пам'ятки в тому стані, в якому вона перебуває на час проведення досліджень та перших ревіталізаційних робіт. Для того, щоб пам'ятка «жила» необхідні відвідувачі, тому підбираються оптимальні рішення для кожного об'єкта зокрема: музеєфікація, пристосування чи додавання окремого сучасного елемента, з умовою, що він не зіпсує візуальний образ споруди та не втручатиметься в її столітню біографію.

Висновки

Аналізуючи та систематизуючи європейський досвід ревіталізації замкових руїн, спостерігаємо синтез заходів щодо їх збереження та подальшого функціонування. Цей синтез, як видно з представлених прикладів, полягає у поєднанні методів консервації та ревіталізації.

Консерваційний метод спрямований на забезпечення збереження автентизму пам'ятки, її укріпленню і стабілізації. Прикладами є замки Монтемор-о-Вельйо та Дольчеаква. Часто консерваційні методи доповнюються фрагментарною реставрацією з відтворенням найбільш важливих елементів замкової споруди. Мальборк є прикладом, в якому домінують не

консерваційні, а реставраційні методи робіт на пам'ятці. Йому на противагу висвітлено замок Морітцбург, де втрачені частини споруди реконструювали в сучасних формах та матеріалах.

Ревіталізаційний метод, як правило, полягає у добиранні оптимального функціонального використання, забезпеченні зручного доступу для відвідувачів, розробленні заходів постійної опіки та догляду за пам'яткою. Представлені приклади демонструють, що ревіталізаційні заходи часто приводять до зведення нового архітектурного твору, який слугує сучасним доповненням до пам'яткового об'єкта, і є найбільш дискусійним елементом ревіталізаційних заходів. Такі доповнення можна і слід виконувати дуже нейтрально, не порушуючи властивих для пам'ятки форм та образного звучання. Позитивним прикладом у цьому аспекті на наш погляд є адаптація замків Беленсов Хол та Зігмундскрон.

Ще один метод, який застосовують часто поряд із попередніми – це музеєфікація пам'ятки, дії скеровані на створення можливостей туристичного відвідування об'єкта. Музеєфікацію спостерегаємо у замках Уркхарт ат Сендсфут.

Ознайомлюючись із даними зразками замкових руїн спостерегаємо такі комбінації методичних підходів (видів робіт) щодо їх ревіталізації:

- консервація + фрагментарна реставрація + сучасна функція з новим павільйоном (замок Монтемор-о-Вельйо)
- консервація + музеєфікація (замки Дольчеаква, Уркхарт, Сендсфут)
- консервація + музеєфікація + реновація (створення нових комунікаційних елементів) (замок Зігмундскрон)
- реставрація + відбудова + пристосування (замок Мальборк)
- фрагментарна реставрація + нова надбудова, яка є умовною реконструкцією історичного об'єкту + пристосування (замок Морітцбург)
- консервація + сучасна функція з новим павільйоном (реконструкція) + пристосування (замок Беленсов Хол)

Важливо відслідковувати всі переваги і недоліки кожного з прийнятих рішень на об'єктах-аналогах, щоб максимально доцільно використати існуючий закордонний досвід при ревіталізації замкових руїн на території України.

Серед представлених прикладів є позитивні реалізації, але є й дискусійні, які все-таки вносять зміни в образ об'єкта. На наш погляд слід шукати розумної рівноваги між завданнями збереження, консервації замку, як руїни-пам'ятки, та її використанням, тобто завданням ревіталізації з відповідним додаванням нових елементів та будівель.

Література:

- Archello, 2016. *Restoration Castello Doria*. (online) Доступно: <<https://archello.com/project/restoration-castello-doria>> (1 Липень 2020).
- Dezeen, 2017. *Moritzburg Museum Extension by Nieto Sobejano Arquitectos*. (online) Доступно: <<https://www.dezeen.com/2011/06/17/moritzburg-museum-extension-by-nieto-sobejano-arquitectos/>> (15 Липень 2020).
- Historic environment Scotland, 2016. *Urquhart Castle*. (online) Доступно: <<https://www.historicenvironment.scot/visit-a-place/places/urquhart-castle/access/>> (12 Липень 2020).
- Italian ways, 2013. *The Messner Museum*. (online) Доступно: <<https://www.italianways.com/the-messner-museum/>> (20 Липень 2020).
- Messner Mountain Museum, 2015. *Conserving castles*. (online) Доступно: <<http://www.messner-mountain-museum.it/en/firmian/museum/>> (20 Липень 2020).
- Mierzwinski M., 2009. *Zamek Malbork. Przewodnik ilustrowany*. Варшава: Foto liner S.C.
- Mull O., 2014. *Oak walkway by Levitate inserted into ruined castle*. (online) Dezeen. Доступно: <<https://www.dezeen.com/2014/03/04/oak-walkway-levitate-sandsfoot-castle/>> (7 Липень 2020).

- ReDeveloper*, 2019. *Blencow Hall, Камбрия, Англия*. (online) Доступно: <http://www.redeveloper.ru/redeveloperskie-proekty/realise_actual/blencow-hall-kambriya-angliya/>. (1 Липень 2020).
- Ribeiro J., 2015. *Tea house, Montemor-o-Velho castle*. (online) Devisare. Доступно: <<https://divisare.com/projects/301569-joao-mendes-ribeiro-edgar-martins-tea-house-montemor-o-velho-castle>> (13 Липень 2020).
- Szmygin B. (ред.) 2010. *Ochrona, konserwacja i adaptacja zabytkowych murow: Trwala ruina II*, Politechnika Lubelska, Lublin-Warszawa.
- The Plan, 2016. *Restauro Castello dei Doria a Dolceacqua*. (online) Доступно: <<https://www.theplan.it/eng/award-2016-renovation/restauro-castello-dei-doria-a-dolceacqua-im-1> > (1 Липень 2020).
- The Rowley estates, 2012. *The Rowley estates – a bit of history*. (online) Доступно: <<https://www.therowleyestates.com/about/history/>> (1 Липень 2020).
- Uk Southwest, 2016. *Sandsfoot Castle, Dorset*. (online) Доступно: <<https://www.uksouthwest.net/dorset/sandsfoot-castle/>> (9 Липень 2020).
- Ustawa o rewitalizacji*, 2015. Art. 2.
- Бевз М.В., 2004. *Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст*. Автореферат дис. док. арх. Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури.
- Венеціанська хартія, 1964. *Міжнародна хартія з охорони й реставрації нерухомих пам'яток і визначних місць*, п.9.
- Пламеницька О., Гнатюк Л., Гуменюк І., 2019. *Методичні підходи до ревіталізації та реновації історичних будівель (аналіз досвіду)*. Теорія і практика дизайну. Дизайн архітектурного середовища. Науковий журнал НАУ, 19, с.36-56.
- Полутренко У.Б., 2014. *Ревіталізація палацово-замкових комплексів як один із методів збереження пам'яток архітектури*. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, с.2.
- Рибчинський О.В., 2017. *Формування і ревіталізація середмість історичних міст України*. Док. арх. Національний університет «Львівська політехніка».
- Словник української мови: в 11 томах*, 1977. Том 8, с.897.

References

- Archello, 2016. *Restoration Castello Doria*. (online) Available at: <<https://archello.com/project/restoration-castello-doria>> (1 July 2020).
- Dezeen, 2017. *Moritzburg Museum Extension by Nieto Sobejano Arquitectos*. (online) Available at: <<https://www.dezeen.com/2011/06/17/moritzburg-museum-extension-by-nieto-sobejano-arquitectos/>> (15 July 2020).
- Historic environment Scotland, 2016. *Urquhart Castle*. (online) Available at: <<https://www.historicenvironment.scot/visit-a-place/places/urquhart-castle/access/>> (12 July 2020).
- Italian ways, 2013. *The Messner Museum*. (online) Available at: <<https://www.italianways.com/the-messner-museum/>> (20 July 2020).
- Messner Mountain Museum, 2015. *Conserving castles*. (online) Available at: <<http://www.messner-mountain-museum.it/en/firmian/museum/>> (20 July 2020).
- Mierzwinski M., 2009. *Zamek Malbork. Przewodnik ilustrowany*. Warszawa: Foto liner S.C.
- Mull O., 2014. *Oak walkway by Levitate inserted into ruined castle*. (online) Dezeen. Available at: <<https://www.dezeen.com/2014/03/04/oak-walkway-levitate-sandsfoot-castle/>> (7 July 2020).
- Re Developer, 2019. *Blencow Hall, Cumbria, England*. (online) Available at: <http://www.redeveloper.ru/redeveloperskie-proekty/realise_actual/blencow-hall-kambriya-angliya/> (1 July 2020).
- Ribeiro J., 2015. *Tea house, Montemor-o-Velho castle*. (online) Devisare. Available at: <<https://divisare.com/projects/301569-joao-mendes-ribeiro-edgar-martins-tea-house-montemor-o-velho-castle>> (13 July 2020).

Szmygin B. (red.) 2010. *Ochrona, konserwacja i adaptacja zabytkowych murów: Trwała ruina II*. Politechnika Lubelska. Lublin-Warszawa.

The Plan, 2016. *Restauro Castello dei Doria a Dolceacqua*. (online) Available at: <<https://www.theplan.it/eng/award-2016-renovation/restauro-castello-dei-doria-a-dolceacqua-im-1>> (1 July 2020).

The Rowley estates, 2012. *The Rowley estates – a bit of history*. (online) Available at: <<https://www.therowleyestates.com/>> (1 July 2020).

Uk Southwest, 2016. *Sandsfoot Castle, Dorset*. (online) Available at: <<https://www.uksouthwest.net/dorset/sandsfoot-castle/>> (9 July 2020).

Ustawa o rewitalizacji, 2015. Art. 2.

Bevz M.V., 2004. *The Methodological Bases for the Preservation of Protected Architectural Zones of Historical Towns (The Example of Western Ukraine)*. Abstract for the Dr. arch. dissertation. Kharkiv State Technical University of Civil Engineering and Architecture.

The Venetian Charter, 1964. *International charter for the conservation and restoration of monuments and sites*. Art. 9.

Plamenytska O., Gnatiuk L., Gumeniuk I., 2019. *Methodical approaches to revitalization and renovation of historical buildings (analysis of experience)*. Theory and practice of design. Architectural environment design. Scientific Journal of NAU, 19, pp.36-56.

Polutrenko U., 2014. *Revitalization of the palace complexes as one of methods for preservation of architectural monuments*. Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, p.2.

Rybchynskyi O., 2017. *The formation and revitalization of the downtown historic towns of Ukraine*. Dr. arch. Lviv Polytechnic National University.

Dictionary of the Ukrainian language: in 11 volumes, 1977. V.8, p.897.

Kalyna-Theodora Gavryliv

Graduate student of the Department of Architecture and Conservation

Lviv Polytechnic National University, Lviv

[e-mail: kalyna.gavryliv@gmail.com](mailto:kalyna.gavryliv@gmail.com)

orcid: 0000-0001-7328-8349

REVITALIZATION OF CASTLE RUINES: EUROPEAN EXPERIENCE

© Gavryliv K.-T, 2020

Abstract: Depending on the state of architectural object preservation and information how it was looking in a certain historical period, a decision to preserve and restore the building is made. It is important the building to function and to be attractive to tourists as the life that flourishes within the object ensures the viability of the architectural object. Revival of abandoned and forgotten architectural monuments, in particular castles in ruins, is an extremely difficult task to realization. European experience shows that it is necessary to act by the method of revitalization, i.e. object removal from the emergency state, its conservation and adaptation to new functions with minimum necessary changes. A ruin which new forms and materials have been installed in and which have been adapted to a certain function and at the same time have preserved an authentic component is extremely relevant task for today. Castles having lost their original purpose, finding ways to fill them with new life (their revitalization) is an important action for society as well as for the monuments themselves.

The article considers practical experience of revitalizing castle ruins of Europe based on the examples of castles in England (Blencow Hall, Sandsfoot), Scotland (Urquhart), Italy (Dolceaqua, Sigmundskron), Germany (Moritzburg), Poland (Malbork). Analyzing and systematizing the European experience of castle ruins revitalization, we observe a synthesis of measures for their preservation and further functioning. As it can be seen from the given examples this synthesis is a combination of methods of conservation and revitalization. As a rule, the revitalization method consists of selecting the optimal functional use, providing convenient access for visitors, developing measures of permanent care of the monument. The given examples show that revitalization measures often lead to the creation of a new architectural work, which serves as a modern addition to the memorial object, and it is the most controversial element of revitalization events.

Keywords: castle, ruin, castle ruin, sustained ruin, revitalization, European experience.